

מאמר מקורי

המאבק בין ישראל לארגוני הטרור הפלסטינים על סיקור הסכסוך בעיתונות

הזרה

מורן ירחי*

תקציר

הסכסוך הישראלי-פלסטיני כולל גם מלחמה על תדמית. כל אחד מהצדדים מנסה באמצעות התקשורת הזרה להצדיק לפני העולם את אמונותיו ואת דרכי פעולתו. מטרתי במאמר היא לבחון את המסרים שמעבירים השחקנים הפוליטיים המעורבים בסכסוך הישראלי-פלסטיני על הטרור וההתמודדות אתו, ואת הנסיבות המובילות להצלחתם או לכישלונם בהעברתם בעיתונות הזרה. המחקר המובא כאן התמקד בתקופת האינתיפאדה השנייה (2001-2006). ראשית, מוצגים המסרים שניסו ישראל וארגוני הטרור הפלסטיניים להעביר באמצעות הדיפלומטיה הציבורית ($N=285$), בשלושה נושאים: בעיה, סיבה ופתרון (בהתאם להגדרותיו של אנטמן [Entman, 1993] למסגור). במטרה להבין את הסיבות להצלחת השחקנים השונים בהעברת מסריהם בעיתונות הזרה, נבחן הסיקור בעיתונות האמריקנית, הבריטית וההודית ($N=2730$). המאמר מציג כיצד מסבירים האירועים המתרחשים בסכסוך, זהות המפגע, והתנסות מדינת היעד בהתמודדות מול טרור, את אופן סיקור הסכסוך העיתונות הזרה.

מבוא

הסכסוך הישראלי-פלסטיני נמשך כבר עשרות שנים. מעבר לעימותים הצבאיים בשטח, מתנהל בין הצדדים מאבק תדמיתי על דעת הקהל העולמית (Shenhav, Sheaffer & Gabay, 2010). המודעות לחשיבותה הרבה של תדמיתם בזירה הבין-לאומית, ולהשפעתה על יכולתם להשיג מטרות שונות, מביאה שחקנים פוליטיים, ובכלל זה מדינות, להשקיע משאבים רבים בדיפלומטיה ציבורית (Nye & Owens, 1996; Kunczik, 1997; Wang, 2006). ההקשר שבו מתנהלים היחסים הבין-לאומיים כיום

* מורן ירחי (myarchi@idc.ac.il) היא מרצה וחוקרת בבית הספר סמי עופר לתקשורת, המרכז הבינתחומי הרצליה. המחקר נכתב בתמיכת מכון סמארט לקומוניקציה ומכון לוי אשכול באוניברסיטה העברית בירושלים.

אינו מאופיין על ידי אינטראקציה בין מדינות בלבד. הנגישות לתקשורת הבין-לאומית העצימה שחקנים פוליטיים רבים ובהם גם ארגוני טרור (Archetti, 2010; Douglas, 2007; Betz, 2008). מלחמת התדמית, שבמסגרתה מנסה כל צד להציג ולהצדיק את רעיונותיו, את אמונותיו, את תפיסותיו ואת דרכי פעולתו, היא חזית חשובה במאבק הכולל בין הצדדים בקונפליקט (Van Evera, 2006), במיוחד במלחמה בטרור. לצד העימות הצבאי, המאבק בטרור מתנהל בזירה התקשורתית (Archetti, 2010). היכולת להעביר את המסגרות (frames) המועדפות באמצעי התקשורת הזרים היא בעלת משמעות רבה, כיוון שבמיוחד בכל הנוגע לחדשות חוץ, העוסק בתחום שבו לקהל יש פחות ידע והתנסות אישית, צפוי המידע המגיע באמצעות התקשורת להשפיע על האופן שבו הציבור והממשל תופסים את האירועים (Manheim, 1994; Ryan, 1991; Wolfsfeld, 1997). הסיקור התקשורתי נחשב מוצלח כאשר אירוע, נושא או שחקן פוליטי ממוסגר באופן המקדם תפיסות ופרשנות המועילים לצד אחד בקונפליקט ו/או מעכבים את הצד האחר (Entman, 2003). מטרת המחקר הייתה לבחון את המסרים שניסו להעביר השחקנים הפוליטיים המעורבים בסכסוך הישראלי-פלסטיני להעביר באשר לטרור וההתמודדות אתו, ואת הנסיבות שהובילו להצלחה או לכישלון בהעברתם בעיתונות הזרה.

דיפלומטיה ציבורית

דיפלומטיה מתייחסת למערכת תקשורת אשר נציגי מדינות או שחקנים בין-לאומיים נעזרים בה כדי להגן על האינטרסים שלהם. זהו ערוץ קשר להבהרת עמדות, לחיפוש אחר מידע ולשכנוע מדינות או שחקנים אחרים לתמוך בעמדתם (Gilboa, 2000). עד המאה העשרים הייתה הדיפלומטיה סודית ופורמלית מאוד. חשיפת הדיפלומטיה לתקשורת ולציבור יצרה "דיפלומטיה חדשה" עם חוקים חדשים שהיו לה השלכות על גורמי ממשל רשמיים, על דיפלומטים, על העיתונאים ועל הציבור (Pearce, 1995). הדיפלומטיה הציבורית (Public Diplomacy) יוצרת תקשורת ישירה עם אנשים מחוץ למדינה, במטרה להשפיע על מדיניותו של ממשל זר דרך השפעה על אזרחיו (Malone, 1985). זהו ניסיון ליצור תדמית חיובית לצעדים פוליטיים, לפעולות ולמערכת הפוליטית והכלכלית של מדינה, מתוך הנחה שאם דעת הקהל בחברות שאליהן מועברים המסרים תקבל את התדמית הזו, הדבר ישפיע על הממשל באותן חברות ליצור מדיניות תומכת יותר (Gilboa, 2000; Potter, 2002). הגלובליזציה ומהפכת התקשורת הפכו מדינות למודעות יותר לעצמן, לתדמיתן, לעמדותיהן ולאופן המיתוג שלהן (Van Ham, 2001). ואכן, לתדמית משמעות רבה בעולם הפוליטי כיום, שכן אם מדינה מעוניינת ליצור קואליציה למלחמה

בטרור, לשתף פעולה בנושאים סביבתיים או למשוך השקעות זרות, ההשפעה על דעת הקהל בעולם היא קריטית להצלחה הלאומית. רוב המדינות מוערכות על פי התדמית שהן מקרינות לעולם, ויכולת התמרון הפוליטית שלהן מושפעת מתדמיתן ומעוצמתן הרכה (Potter, 2002).¹ מנהיים ואלבריתון (Manheim & Albritton, 1984) הראו כי דיפלומטיה ציבורית במדינות זרות משפיעה על אופן ההתייחסות למדינה. יחסי ציבור לטובת מדינות זרות שיפרו את יחסה של העיתונות האמריקנית לאותן המדינות.

שינויים בפוליטיקה הבין-לאומית ובאמצעי התקשורת הרחיבו בשיעור ניכר את תפקיד התקשורת בדיפלומטיה. בעידן המידע, מדיניות חוץ לא יכולה להצליח ללא יכולת העברת מסרים בעלי השפעה על אנשים, ארגונים וממשלות (Gilboa, 2000; Peterson, 2002; Rourke, 2001). היחסים הבין-לאומיים כיום אינם מאופיינים באינטראקציה בין מדינות בלבד. הנגישות לתקשורת הבין-לאומית העצימה שחקנים פוליטיים רבים, ובהם גם ארגוני טרור. האפשרות להעביר מסרים באופן מידי לקהל הבין-לאומי, ממרחק וכמעט ללא עלות, העניקה לשחקנים לא מדינתיים נראות ונתנה להם כוח להשפיע על הפוליטיקה הבין-לאומית. לשחקנים הללו אולי אין כוח צבאי ומשאבים כלכליים, אך דרך העברת מסרים משכנעים הם יכולים להסיט את דעת הקהל לטובתם (Archetti, 2010; Betz, 2007; Douglas, 2008). ואכן שחקנים פוליטיים רבים, לא רק מדינות, עושים שימוש בדיפלומטיה ציבורית ומנסים לרכוש תמיכה ציבורית במטרותיהם האסטרטגיות.

במסגרת הדיפלומטיה הציבורית, מנסה המדינה לשלוט באופן מסגורה בתקשורת הזרה (Entman, 2008). יכולתם של שחקנים פוליטיים שונים להעביר את מסריהם באמצעי התקשורת הזרים היא בעלת משמעות רבה ביצירת תדמיתם הבין-לאומית, במיוחד בכל הנוגע לחדשות חוץ. כיוון שלמרבית הציבור אין מידע המבוסס על התנסות אישית, הדיווח המגיע באמצעות התקשורת צפוי להשפיע על האופן שבו הציבור והממשל תופסים את האירועים (Manheim, 1994; Ryan, 1991; Wang & Chang, 2004; Wolfsfeld, 1997). ההבנה שסיקור תקשורתי אוהד הוא תנאי מוקדם להשפעה פוליטית הופכת את המאבק על נגישות לתקשורת למרכיב מרכזי בסכסוכים פוליטיים (Baum & Potter, 2008; Sheaffer & Gabay, 2009; Van Ham, 2003).

דיפלומטיה ציבורית בעידן של טרור

למושג "טרור" אין עדיין הגדרה מוסכמת (Hoffman, 2006). גורמים אקדמיים, פוליטיים, ביטחוניים ועיתונאיים עושים שימוש בהגדרות שונות לטרור. חלק מהשוני בהגדרה נובע מאינטרסים שגורמים פוליטיים שונים מנסים לקדם (גנור, 1993, 1999). במחקר זה טרור מוגדר כמאבק אלים שבמסגרתו נעשה שימוש מכוון באלימות כלפי אזרחים, כדי לעורר פחד וחרדה, להשגת מטרות פוליטיות. ההגדרה תואמת את האלמנטים השכיחים ביותר בהגדרות אקדמיות לטרור, כפי שעולה ממצאי מחקריהם של שמיד ויונגמן (Schmid & Jongman, 1988), ושל ויינברג, פדהצור והירש-הפלר (Weinberg, 2004). (Pedahzur & Hirsch-Hoefler A., 2004).

במאה העשרים ואחת זוכה הדיפלומטיה הציבורית לתחייה מחודשת בדמות המאבק נגד הטרור לאחר אירועי 11 בספטמבר בארצות הברית. זאת בתקופה של גלובליזציה, של פלישות צבאיות, של התפתחות טכנולוגית תקשורתית שמכווצת זמן ומרחק, ושל עלייתם של שחקנים גלובליים לא מדינתיים אשר מאתגרים את מדיניותן של המדינות בכל הנוגע לנושא ההתמודדות עם טרור (Snow & Taylor, 2009).

הטרור מאיים על ביטחוןן של מדינות. על כן, מדינות המתמודדות עמו צריכות לקדם מדיניות חוץ שתעודד תמיכה של מדינות נוספות במאבקן נגד ארגוני הטרור. כאשר מדינה נאבקת בטרור, התדמית שלה היא מרכיב בביטחונה הלאומי, כיוון שדיפלומטיה ציבורית היא כלי אסטרטגי במדיניות חוץ המסייע בגיוס בעלות ברית למאבק בטרור. למדינה אין אמנם שליטה מלאה על האופן שבו היא נתפסת בעולם, אך התדמית היא גם תוצר של המסרים שהמדינה משדרת (Peterson, 2002; Ross, 2002). עוצמה צבאית היא בעלת תפקיד מכריע בעולם שבו מדינות צריכות להגן על עצמן, אך חשיבותה של העוצמה הרכה תלך ותגדל בהתמודדות עם נושאים רב לאומיים שלפתרונם נדרש שיתוף פעולה בין מדינות, כמו המאבק בטרור, שבו עוצמה צבאית בלבד אינה מספיקה (Nye, 2003). לצד העימות הצבאית, המאבק בטרור מתנהל גם בזירה התקשורתית, והוא כרוך בהצגת רעיונות, ערכים ותפיסות (Archetti, 2010). כמו המדינות הנאבקות בטרור, עושים גם ארגוני הטרור עצמם שימוש נרחב ברשת האינטרנט להפצת עמדותיהם ברבים. העברת האידאולוגיה ברשת נוחה להם, כיוון שבניגוד לאמצעי תקשורת אחרים המידע אינו מפוקח ואינו עובר סינון או צנזורה (וימן, 2006; Weimann, 2006). השימוש שעושים טרוריסטים בתקשורת הדיגיטלית, והיכולת להפיץ מידע באופן מידי ברשת באמצעות

הטכנולוגיות הקיימות כיום, מעניק להם יתרון בזירה התקשורתית המשמשת זירת מאבק מרכזית בעימותים מסוג זה (Ganor, 2012; Ayalon, Popovich & Yarchi, 2014).

במסגרת המלחמה החדשה מדינות מתמודדות עם שחקנים לא מדינתיים (בעיקר ארגונים בעלי אופי צבאי) על התקשורת הזרה ועל דעת הקהל הבין-לאומית (Sheafer et al., 2014). כיוון שמלחמה זו מאופיינת בזרם בלתי נשלט של מידע משדה הקרב, המגביר את חשיבותה של דעת הקהל הבין-לאומית, הדיפלומטיה הציבורית הפכה לגורם בעל משמעות מכריעה עבור מדינות וארגונים בקונפליקט (Sheafer & Shenhav, 2010). השחקנים הפוליטיים מבינים כיום את חשיבותה של תדמית חיובית בקרב קהלים זרים, ולכן גם את חשיבותו של סיקור תקשורתי אוהד. על כן המאבק על נגישות לתקשורת והניסיון להשפיע על אופן מסגורם הפכו לגורם מרכזי בהתנהלות שחקנים בסכסוכים (Sheafer & Gabay, 2009; Sheafer et al., 2014).

דיפלומטיה ציבורית והסכסוך הישראלי-פלסטיני

ישראל בכלל, והסכסוך הישראלי-פלסטיני בפרט, זוכה לסיקור תקשורתי נרחב בתקשורת הזרה. כמה גורמים עשויים להסביר את אינטנסיביות הסיקור. ראשית, הסכסוך מספק הרבה אירועים בעלי אופי חדשותי. נוסף על כך, בישראל יש כתבים למערכות זרות רבות ולכן הסכסוך מדווח יותר מסכסוכים אחרים שבהם אין נוכחות של רשתות תקשורת בין-לאומיות. חשיבותה הדתית וההיסטורית של ישראל היא גורם נוסף לסיקור הנרחב (Liebes & First, 2003). לכן האירועים המתרחשים בסכסוך הישראלי-פלסטיני הם בעלי חשיבות חדשותית. אך לא כל האירועים זוכים לאותו סיקור, ועיתונאים ממדינות שונות מסקרים את ההתרחשויות באופן שונה (Gilboa, 1993; Noakes & Wilkins, 2002; Norris, 1997; Kern & Just, 2003; Wolfsfeld, 1997). מחקרים רבים בחנו את אופי סיקור הסכסוך, בעיקר באירועים ספציפיים, למשל בתקופת האינתיפאדה הראשונה (Gamson, 1992; Gilboa, 1993; Ackerman, 2001; De Palma et al., 1997; Liebes, 1992; Liebes, 1997; Wolfsfeld, 1993, 1997; al., 2013; Gilboa, 2006; Liebes & First, 2003; Ross, 2003; Wolfsfeld, 2003; Zelizer, Park, Baltodano & Gudelunas, 2002), בתקופת ההתנתקות ב-2005, ובעת הבחירות שנערכו בעזה ב-2006 (Hoewe, Bowe & et al., 2007; Sheafer & Gabay, 2009). במבצע עופרת יצוקה 2008-2009 (Fahmy & Eakin, 2014), ובמשט התורכי לעזה 2010 (Zeldes, 2012; Orgad, 2009). המחקרים

מציגים ממצאים שונים בנוגע לתמיכת הסיקור באחד הצדדים בסכסוך: חלקם מצאו כי הסיקור נוטה לתמוך בעמדות הישראליות (Ross, 2003; Daugherty & Warden, 1979; Noakes & Wilkins, 2002), וחלקם מצאו כי המסגרות הפרו-פלסטיניות זוכות לבולטות תקשורתית (Gross, 2002; Liebes, 1997). גם הממצאים במחקרים על תקופת האינתיפאדה השנייה מעורבים, אם כי רובם מציגים סיקור פרו-ישראלי, בעיקר בתקשורת האמריקנית (Ackerman, 2001; Friel & Falk, 2007; Zelizer, Park, & Gudelunas, 2002), אך גם בתקשורת הבריטית (Philo & Berry, 2004). המחקר הנוכחי מנסה לבחון את אופן הסיקור מנקודת מבט רחבה יותר, ובדק את מידת ההצלחה של הישראלים והפלסטינים בהעברת המסרים שלהם לעיתונות הזרה בכל הנוגע לטרור ולהתמודדות אתו באינתיפאדה השנייה.

מודל המחקר

מטרת המחקר הייתה לבחון את הנסיבות להצלחת השחקנים המעורבים בסכסוך הישראלי-פלסטיני בהעברת המסרים שלהם באשר לטרור וההתמודדות אתו בעיתונות הזרה. ראשית נבחנו המסרים שניסו הישראלים והפלסטינים לקדם. לאחר מכן נבחנו המסגרות שמופיעות בעיתונות הזרה לאחר אירועי הטרור, במטרה לבחון את הסיבות להצלחה או לכישלון של השחקנים המעורבים בסכסוך בתקשורת. לשם כך נעשה שימוש בדיכוטומיה בין מיקוד באירוע לבין ההקשר שפיתחו גודוין ודורנטי (Goodwin & Duranti, 1992). לטענתם, כדי להבין אירוע לעומק יש צורך לבחון גם את מרכיביו וגם את ההקשר בו הוא מתנהל. לכן, כדי להבין טוב יותר את הצלחת הצדדים בסכסוך הישראלי-פלסטיני יש לבחון גם את האירועים עצמם, אך גם את ההקשר הפוליטי שבו פועלת התקשורת. בהתאם לתפיסה זו, המחקר בוחן כמה משתנים: האירועים בסכסוך; מין המפגע (שני מנבאים השייכים למיקוד באירועים עצמם); וההתנסות של מדינת היעד (כלומר, המדינה שבה פועלת התקשורת) בטרור משתנה אשר בוחן את ההקשר שבו פועלת התקשורת.

האירועים בסכסוך

התקשורת מנסה לספר סיפור עיתונאי טוב (Wolfsfeld, 2011). האירועים במסגרת הסכסוך משפיעים על סיקורם התקשורתי. הדבר נובע מרוטינות העבודה העיתונאיות. עיתונאים ואנשי תקשורת פיתחו קריטריונים ל"סיפור עיתונאי טוב", ובהם: דרמה, קונפליקט, חדשות, סיפור אישי ואירוע בלתי צפוי

(Epstein, 1973; Galtung & Ruge, 1965; Gans, 1979; Gitlin, 1980; Harcup & O'Neill, 2001). קונפליקטים, אלימות וטרור תואמים את נורמות העבודה של העיתונאים, כיוון שאין כמו סכסוך כדי לגרום לאנשים לצרוך יותר חדשות. העיסוק האינטנסיבי של התקשורת באירועים דרמטיים בא לידי ביטוי בסיקור אירועי טרור ומלחמות (Wolfsfeld, 2011). אם כן, האירועים המתרחשים במסגרת הסכסוך צפויים להשפיע על הסיקור ועל אופן מסגורו בתקשורת. ככל שאירוע הטרור אלים יותר, התקשורת צפויה למסגר את המתרחש באופן קרוב יותר למסר שמנסה הצד הנפגע להעביר (Galtung & Ruge, 1965; Weimann, 1985; Weimann & Winn, 1994). האירועים בסכסוך נבחנים בשני משתנים: האם אירועי הטרור הם פיגועי התאבדות והאם הפעולה שנוקטת המדינה היא צבאית. מיקוד הכתבה באירוע טרור פלסטיני או בפעולה צבאית ישראלית צפוי להשפיע גם הוא על מסגרות המדיה המוצגות בכתבה. התמקדות בפעולה שבה נפגע צד מסוים עשויה להוביל למסגרות התואמות את המסרים של הצד הנפגע, כיוון שהתמקדות שכזו מעוררת אמפטיה אל הנפגעים.

זהות/מין המפגע

משתנה זה בוחן אם מין המפגע משפיע על אופי הסיקור: האם קיימים הבדלים באופן סיקור הסכסוך בין אירועים שבהם המחבל המתאבד הוא גבר לבין אירועים שבהם המפגעת היא מחבלת מתאבדת? שימוש במחבלות מתאבדות אינו שכיח בארגוני הטרור הפלסטינים; במהלך האינתיפאדה השנייה בוצעו עשרה פיגועי התאבדות על ידי נשים. בחברה הפלסטינית קיים ויכוח על הלגיטימיות של השתתפות נשים בפעילות טרור, תחום שנתפס כגברי (ברקו, 2010; סלע-שיוביץ, 2010). פיגוע התאבדות שביצעה אישה ייתפס כחדשותי יותר בהשוואה לפיגוע של גבר מתאבד; הוא מפתיע יותר וממד הסיפור האנושי בו צפוי להיות נרחב יותר (בהתאם לקריטריונים לחדשותיות של Galtung & Ruge, 1965). מחקרים שבחנו את אופן הסיקור של נשים טרוריסטיות בכלל ושל מחבלות מתאבדות בפרט מצאו כי התקשורת במערב נוטה לספק מידע נרחב על המפגעת (מראה חיצוני, סטטוס משפחתי וכיוצא באלה), ולעסוק במניעים לביצוע פעולת הטרור (Berkowitz, 2005; Caldararo, 2006; Gardner, 2007; Issacharoff, 2006; Nacos, 2005; Patkin, 2004). אפשר לשער כי ההתייחסות התקשורתית השונה למחבלות מתאבדות, והניסיון להבין את מניעי פעולתן השונה כל כך מהסטרואטיפ הנשי המוצג בדרך כלל בתקשורת, אשר מובילה לבחינה עמוקה של החברה הפלסטינית, ישפיעו גם על סיקור הסכסוך במובן של היכולת של שני הצדדים לקדם את מסריהם בתקשורת הזרה. כמו כן, במקרים שפיגוע

ההתאבדות מבוצע בידי אישה יהיו, קרוב לוודאי, יותר מסרים פלסטיניים בעיתונות הזרה בהשוואה לסיקור לאחר פיגועי התאבדות של גבר.²

התנסות מדינת היעד בהתמודדות עם טרור

התמודדות המדינה שבה פועלת התקשורת בסכסוכים ומול טרור, צפויה להשפיע גם היא על האופן שהעיתונות תתייחס לסכסוכים אחרים שבהם נעשה שימוש בטרור, כיוון ששינויים פוליטיים ואירועים בעלי משמעות במדינת היעד משפיעים גם הם על הדרך שבה תקשורת היעד מסקרת אירועים כחדשות חוץ, ובתוך כך גם קונפליקטים שונים בעולם (Norris, Kern & Just, 2003; Ross, 2003). בתקופות שבהן מדינת היעד סובלת מטרור, העיתונות המקומית צפויה למסגר סכסוכים אחרים באופן הקרוב למסר של המדינה הנפגעת מטרור. זאת מפני שחוויות של התמודדות עם טרור עשויות לגרום להזדהות ולאמפטיה של האזרחים, ובהם העיתונאים, עם הצד הנפגע מטרור.

השערות המחקר

1. האירועים בסכסוך צפויים להשפיע על אופן סיקורו בעיתונות הזרה; התקשורת צפויה למסגר את האירועים באופן דומה למסרים שהצד שנפגע מהם מנסה להעביר. לאחר פיגועי התאבדות נגד ישראלים צפויים להופיע יותר מסרים התואמים את המסגרות הישראליות. לעומת זאת, לאחר פעולה צבאית של ישראל נגד הפלסטינים, צפויים להופיע יותר מסרים התואמים את המסגרות של ארגוני הטרור הפלסטיניים בעיתונות הזרה.
2. בפיגועי התאבדות, מין המפגע צפוי להשפיע על אופן סיקור הסכסוך. במקרים שבהם פיגוע ההתאבדות בוצע בידי אישה יופיעו יותר מסרים פלסטיניים בעיתונות הזרה בהשוואה לסיקור לאחר פיגועי התאבדות שביצע גבר.
3. בתקופות שבהן מדינת היעד (בה פועלת התקשורת) מתמודדת עם טרור, תקשורת היעד צפויה למסגר את האירועים בסכסוך באופן דומה יותר למסרים שישראל מנסה לקדם.

השיטה

בשלב הראשון במחקר נבחנו, באמצעות ניתוח תוכן איכותני של הפרסומים ואתרי האינטרנט של השחקנים השונים (N=285), המסרים שמנסים ישראל וארגוני הטרור הפלסטיניים להעביר,³ לאחר אירועי טרור בתקופת האינתיפאדה השנייה (2001 עד 2006).⁴

בשלב השני נבחנו כתבות עיתונות (N=2730) בשלוש מדינות שאינן מעורבות בצורה ישירה בסכסוך (ארצות הברית, בריטניה והודו), לאחר אירועי טרור פלסטיני ולמשך שבוע,⁵ במטרה ללמוד על מידת ההצלחה של הצדדים השונים בסכסוך בהעברת המסרים שלהם, והנסיבות המובילות להצלחה זו. קידוד הכתבות נעשה על ידי סטודנטים דוברי אנגלית כשפת אם,⁶ אשר עברו הכשרה על פרטי הקידוד השונים והסכסוכים שבהם עסק המחקר. מהימנותם של כ-15 אחוז מפרטי המדגם נבדקה בידי שופטים בניסיון להתמודד עם בעיית הפרשנות השונה שעלתה בניתוח תוכן, והעלתה הסכמה טובה בין המקודדים (אלפא של קריפנדורף לא הייתה נמוכה מ-0.764).

נוסף על ניתוחי תוכן נערכו ראיונות עומק חצי מובנים עם דיפלומטים העוסקים בדוברות ובהסברה בישראל.⁷ הראיונות נערכו במטרה להרחיב את הידע על המסרים שמנסים הדיפלומטים להעביר באמצעי התקשורת על הסכסוך מעבר לפרסומים הרשמיים והתוצר הנמצא בעיתונות עצמה. מרבית הראיונות נערכו לאחר הניתוח האיכותני של המסרים ולפני הניתוח הכמותי של המסגרות המופיעות בתקשורת, ומעניקים לנו תוקף ומהימנות לניתוח המסרים הישראליים ומאפשרים הבנה עמוקה יותר.

בהתאם להשערות המחקר נבחנו כמה משתנים תלויים ובלתי תלויים. המשתנה התלוי מדד את הסיקור התקשורתי של הסכסוך בעיתונות הזרה והתבסס על המסגרות שאותרו בניתוח האיכותני של המסרים המקודמים בידי הישראלים והפלסטינים. לכל צד בסכסוך זוהו שלוש מסגרות: בעיה, סיבה ופתרון, התואמות את הגדרתו של אנטמן למסגור (Entman, 1993). משתנה נוסף בחן את סכום המסגרות הישראליות וסכום המסגרות הפלסטיניות, אשר סוכם את כל המסרים של כל אחד מהצדדים (הכולל את סכום שלושת המסגרות של אותו הצד). נוסף על כך נבנה מדד סיקור הסכסוך, בהתאם לתפיסתו של אנטמן (Idem, 2003) שהסיקור התקשורתי נחשב למוצלח כאשר אירוע, נושא או שחקן פוליטי ממוסגר באופן המקדם תפיסות ופרשנות המועילות לצד אחד בקונפליקט ו/או מעכבות את הצד האחר. המדד מחושב על ידי מדידת הצלחתו של צד מסוים בקונפליקט בהעברת מסריו, לעומת הצלחתו של הצד שני. משתנה זה מייצג את האופן שבו העיתונות הזרה מסקרת את הסכסוך והוא מחושב על ידי הפחתת סכום המסרים שתואמים את המסגרות שמקדמים הפלסטינים מסכום המסגרות שמקדמת ישראל בכל כתבה. כך, כאשר מדד הסכסוך חיובי הכתבה מקדמת את העמדה הישראלית, וכאשר מדד הסכסוך שלילי הכתבה מקדמת את העמדה הפלסטינית.

המשתנים הבלתי תלויים תאמו את השערות המחקר:

- א. האירועים בסכסוך נבחנו באמצעות שני משתנים: הראשון בחן אם הכתבה עסקה בפיגוע התאבדות. השני בחן אם הכתבה עסקה בפעילות צבאית מצד ישראל.
- ב. זהות/מין המפגע: המשתנה בחן אם הכתבה הוצגה אחרי פיגוע התאבדות שבוצע בידי מחבל מתאבד או מחבלת מתאבדת.
- ג. התנסות מדינת היעד מול טרור: המשתנה מבחין בין תקופות שבהן מדינת היעד שבה פועלת התקשורת מתמודדת עם טרור (=1) לבין תקופות שבהן הסכסוך במדינת היעד נמצא ברגיעה (=0). (לדוגמה: לפני/אחרי 11 בספטמבר בארצות הברית; לפני/אחרי הפיגועים בלונדון ביולי 2005 וכיוצא באלה).

הממצאים

ראשית יוצגו המסרים שמנסים השחקנים השונים לקדם, כפי שהם עולים מהניתוח האיכותני. שחקנים פוליטיים הלוקחים חלק בסכסוך מנסים לקדם את המסגרות המועדפות עליהם בתקשורת הבין-לאומית. מניתוח המסרים עולה כי השחקנים דנים באותם אלמנטים כאשר הם מציגים את סיפור הסכסוך: הבעיה, הסיבה והפתרון, בהתאם להגדרתו של אנטמן למסגור (Entman, 1993).

סיכום המסר הישראלי

המסר הישראלי ($n=114$) עוסק בהתגוננות.⁸ הישראלים מוצגים בו כקורבנות הסכסוך וכמי שפעולותיהם נועדו להגנה; הפלסטינים, וערפאת בראשם, הם האשמים. ישראל מתגוננת מפני פעולות טרור, אך גם כאשר היא התוקפת ההצדקות לכך הן הגנתיות, כדי להסביר את פעולותיה (לדוגמה, במבצע "חומת מגן" יש ביטוי להתגוננות כבר בשם הפעולה הצבאית). ישראל פועלת להתגונן מפני הטרור ולהביא לסיום האלימות: בניית הגדר, חיסולים ממוקדים ותמיכה בתכניות בין-לאומיות לפתרון הסכסוך הן כמה דוגמאות לכך. השיח הישראלי מדגיש את השאיפה לשלום ואת המאמצים להביא לסיום האלימות (הכוללים בין היתר ניסיונות להקל על האוכלוסייה הפלסטינית). במקביל ישראל עומדת על זכותה להגן על עצמה, ואינה מוכנה להתפשר על ביטחון אזרחיה. היא מביעה צער על הפגיעה באוכלוסייה הפלסטינית גם במקרים שבהם במסגרת פעילותה נפגעו אזרחים פלסטינים וגם כאשר האוכלוסייה הפלסטינית סובלת מצעדים ביטחוניים שהיא נוקטת (כגון מחסומים, סגרים וכיוצא באלה), אך מדגישה כי פגיעות אלה הן תוצאה של צעדים הגנתיים שישראל נוקטת נגד האלימות הפלסטינית.

חוסר הנכונות של הרשות הפלסטינית לבצע רפורמות ולעסוק במניעת טרור הוא המכשול העיקרי להשבת השקט ולהשגת שלום. ישראל האשימה באופן אישי את ערפאת במעורבות בפעילות טרור. הצגת הדברים בזווית האישית תואמת את רוטינות העבודה העיתונאית. על פי המסר הישראלי, הפלסטינים אינם בוחלים באמצעים בכל הנוגע ללחימה, ועושים שימוש בנשים, בילדים, בארגונים הומניטריים ובמקומות קדושים כדי להשיג את מטרתם ולפגוע באוכלוסייה הישראלית (בתוכה גם ילדים, נשים וקשישים). הטרור הפלסטיני מוצג כחלק מגל טרור עולמי, וישראל מרבה לקשור בין אירועי טרור המתרחשים במקומות שונים בעולם (ארצות הברית, רוסיה, תורכיה וכיוצא באלה) לבין הטרור שחוזה האוכלוסייה בישראל. הטרור הפלסטיני נמנה עם "כוחות הרשע" בתיאור הישראלי, והמאבק של ישראל מוצג כחלק ממלחמה גלובלית בטרור.

במהלך המחקר נערכו ראיונות עומק עם גורמים שונים שעוסקים בדיפלומטיה ציבורית בישראל: יועצי ראש הממשלה לתקשורת זרה, דוברי משרד חוץ ושגרירות ישראל בווינגטון, דוברת צה"ל לשעבר ומנהל מטה ההסברה. כמה נושאים היו המסרים המרכזיים של ישראל בתקופת האינתיפאדה השנייה. (א) הזכות הישראלית להגן על אזרחיה והשאיפה לשלום. יונתן פלד, דובר השגרירות הישראלית בווינגטון ולשעבר דובר משרד החוץ, הגדיר את המסר הישראלי כ"שאיפה לשלום תוך הזכות שלנו להגן על עצמנו"; גם רות ירון, לשעבר דוברת צה"ל, הדגישה את "זכותה של מדינה דמוקרטית להגן על עצמה"; מארק רגב, לשעבר דובר משרד החוץ, ציין כי "ישראל היתה מוכנה ללכת לפשרה הוגנת עם הרשות הפלסטינית, אך בשל המנהיגות הכושלת של ערפאת זה לא התאפשר – ערפאת ממניעו שלו יצר את המפלצת של הטרור, וישראל כחברה דמוקרטית שוחרת שלום מנסה להתגונן מול הטרור". (ב) הטלת האשמה על הרשות הפלסטינית בכלל ועל ערפאת בפרט. ירדן ותיקאי, מנהל מטה ההסברה במשרד ראש הממשלה, הציג את המסר של ישראל באינתיפאדה השנייה כ"הצגת הפלסטינים כטרוריסטים"; מירי אייזן, לשעבר יועצת התקשורת של ראש הממשלה לעיתונות זרה הציגה את הדיון על "מה זה טרור, וכיצד הטרור הפלסטיני הוא בעל אותם המרכיבים של טרור בכל העולם" כמרכזי בנרטיב שישראל מנסה לקדם בעולם (בארצות הברית זכתה ישראל להצלחה בהעברת המסר הזה). גם רות ירון הסבירה את הצורך להסביר לעולם "מהו הטרור שישראל מתמודדת מולו", כחלק מהצגת המלחמה בטרור וכיצד נלחמים בו. (ג) הצגת ישראל כקורבן בסכסוך. רענן גיסין, לשעבר יועץ ראש הממשלה לתקשורת זרה, הדגיש כי "לישראל הזכות להגן על עצמה כי תיראו מה עושים לנו". לשיטתו, הצגת ישראל כקורבן מקנה לגיטימציה לתגובה הישראלית בדעת הקהל העולמית. גיסין גם ציין כי בניגוד לאופן שהוא חושב שההסברה הישראלית צריכה להתנהל, ישראל נוטה להשתמש ברטוריקה מתגוננת בשיח שלה על הסכסוך.

כאשר בוחנים את המסר הישראלי על פי הגדרתו של אנטמן למסגור (Entman, 1993), עולה כי הבעיה היא טרור כנגד אזרחים ישראלים ופגיעה בהם. הגורם לכך הוא השימוש הפלסטיני באלימות ובטרור. ההתקוממות הפלסטינית מאורגנת ומכוונת בידי הרשות הפלסטינית והעומד בראשה (בעיקר ערפאת). ההערכה המוסרית – בעיני הפלסטינים כל האמצעים כשרים: שימוש בנשים וילדים, ובאמצעים ההומניטריים. הפעולות הישראליות הן תגובה לטרור הפלסטיני. הצעות לפתרון – השגת שלום במשא ומתן, תוך שמירה על ביטחון אזרחי ישראל, ושיתוף פעולה עם מדינות אחרות הנאבקות בטרור. אם כן, המסרים הישראליים נחלקים לשלוש חבילות פירוש: התואמות את הגדרתו של אנטמן למסגור (שם): הבעיה, הסיבה (או הנושאים באחריות), והפתרון.

סיכום המסר של ארגוני הטרור הפלסטינים

בניגוד למצב בישראל, שבו אפשר להתייחס לגורמים הרשמיים (משרד ראש הממשלה, משרד החוץ וכיו"ב) כאל מייצגי המסר הישראלי, ארגוני הטרור הפלסטיניים מפולגים ולכל אחד מהם יש אג'נדה משלו, אך לכולם אינטרס משותף – מאבק בכיבוש הישראלי.⁹

השיח של ארגוני הטרור הפלסטינים ($n=171$) עוסק בצורך בנקמה בישראלים. בסיפור הסכסוך על פי הפלסטינים הם הקורבן וישראל היא האשמה. היא הכובשת הפוגעת חדשות לבקרים באוכלוסייה הפלסטינית. ישראל מוצגת ככובשת אכזרית אשר עושה שימוש מופרז ביכולותיה הצבאיות, פוגעת באזרחים חפים מפשע (במקרים רבים ילדים) ומתעללת בגופות הפלסטינים שרצחה, הורסת ומחרימה רכוש פלסטיני, כולאת פלסטינים רבים על לא עוול בכפם ומתעללת בהם בהיותם במאסר, מונעת מהם לקיים שגרת חיים, ועל כן עליה לשלם את מחיר. הפעולות הפלסטיניות מוצגות כתגובה לאלימות הישראלית, וכמהלכים של הגנה עצמית (להרוג אותם לפני שהם יהרגו אותנו). הפלסטינים נאבקים במאבק לגיטימי אל מול כיבוש, מתוך שאיפה לעצמאות (הקמת מדינה פלסטינית שבירתה ירושלים). האשמה מוטלת על הישראלים כולם (כיוון שזו חברה צבאית), ובעיקר על המנהיגים הציונים, אשר היו מעורבים בצורה ישירה בטרור ופגיעה בחפים מפשע. הפלסטינים מדגישים את הפער בין ההצהרות הישראליות על רצונם להשיג שלום לבין הפעולות בשטח (התנחלויות, פגיעה באזרחים בניגוד לחוק הבין-לאומי וכיוצא באלה), ומציינים כי ברגע האמת הישראלים נסוגו מהבטחותיהם. כמו כן, מדגיש השיח הפלסטיני כי ההצעות לשלום מתחשבות ברצונות ישראלים ולא בצרכים פלסטינים (זאת בשל המעורבות האמריקנית הפרו-ישראלית). הפלסטינים מנסים להתגונן מול התדמית הטרוריסטית של מתאבדים נואשים, וטוענים שזהו תוצר של התעמולה הישראלית בעולם – הם לוחמי חירות הנאבקים נגד כיבוש אכזר במטרה לזכות בזכויות אנושיות בסיסיות ובעצמאות.

לכל ארגון טרור פלסטיני יש אג'נדה משלו שהוא מקדם, ומכאן ההבדלים במסרים שלהם. ההבדל העיקרי נובע מהבסיס הערכי של כל ארגון; החמאס וזרועו הצבאית עז אדין אל-קסאם הם ארגונים מוסלמים דתיים, הדבר בא לידי ביטוי בטקסטים שהם בוחרים לפרסם. הביטוי "אללה הגדול" או "למען אללה" מופיעים באופן תדיר באתרי האינטרנט שלהם. הארגונים האחרים המשתייכים לרשות (ובהם הפת"ח) הם לאומיים ואינם בעלי אופי דתי.

הפרשנות מהו השטח שצריך להיות בשליטה פלסטינית משתנה על פי השקפת הארגונים השונים. החמאס קיצוני יותר בעמדתו. לפי תפיסתו סיום הסכסוך משמעו הסרת הכיבוש מכל השטחים הפלסטיניים. למרות ההבדלים בתפיסתם את שטחה של המדינה הפלסטינית העתידה לקום, קיימת הסכמה רחבה בין הארגונים שירושלים תהיה בירתה.

מבחינת המסר שלהם על פי הגדרתו של אנטמן למסגור (Entman, 1993), עולה כי הבעיה היא הפגיעה באזרחים הפלסטיניים החפים מפשע (במקרים רבים הפגיעה היא בילדים), הכיבוש הישראלי, וחוסר היכולת להקים מדינה פלסטינית. הסיבה לכך היא שישראל, מדינת הטרור, עושה שימוש בכוח ובאלימות. האשמה כולה מוטלת על ההנהגה הישראלית, שראשיה אחראיים לטרור ופגיעה בחפים מפשע. ההערכה המוסרית – שימוש בכוח של ישראל והפעולות הפלסטיניות הן תגובה לאלימות הישראלית, המאבק לחירות הוא טבעי. ההצעות לפתרון – סיום הכיבוש והקמת מדינה פלסטינית שבירתה ירושלים. לגרום לישראלים לשלם את מחיר הפגיעה בפלסטיניים – לפעול כנגד ישראל וצבא הכיבוש. אם כן, גם את המסרים הפלסטיניים אפשר לחלק לשלוש חבילות פירוש, התואמות את הגדרתו של אנטמן למסגור: הבעיה, הסיבה (או הנושאים באחריות), והפתרון.

ממצאי הניתוח הכמותי

במסגרת ניתוח התוכן של סיקור הסכסוך הישראלי-פלסטיני נבחנו 2,730 כתבות עיתונות, 1,623 מהן בעיתונים אמריקניים (הניו יורק טיימס והושינגטון פוסט), 971 בעיתונים בריטיים (טיימס והגרדיאן), ורק 136 בעיתונים הודיים (הטיימס ההודי וההינדו). במהלך ניתוח התוכן נבדקה תדירות הופעתם של מסרים משש מסגרות המדיה אשר הוצגו (מסגרות: הבעיה, הסיבה והפתרון של כל אחד מהצדדים). לוח 1 מציג את התפלגות המשתנים. מסגרת הסיבה הישראלית (האשמת הפלסטיניים) היא בעלת ממוצע המסרים הגבוה ביותר בכל כתבה ($m = 1.53; S.D = 1.76$), ומסגרת הפתרון הפלסטינית היא בעלת הממוצע הנמוך ביותר ($m = 0.67; S.D = 1.04$). כאשר מסכמים את מספר המסרים הישראליים והפלסטיניים בכל כתבה, נמצא כי ממוצע המסרים ממסגרות ישראליות גבוה ($m = 3.88; S.D = 4.17$) מזה של המסגרות הפלסטיניות ($m = 2.88; S.D = 3.01$).

לוח 1: ממוצעים וסטיות התקן של המשתנים התלויים

המשתנה	ממוצע	סטיית תקן
מסגרת הבעיה הישראלית בכתבה	1.35	1.53
מסגרת הסיבה הישראלית בכתבה	1.53	1.76
מסגרת הפתרון הישראלית בכתבה	1.28	1.58
מסגרת הבעיה הפלסטינית בכתבה	1.23	1.55
מסגרת הסיבה הפלסטינית בכתבה	1.10	1.30
מסגרת הפתרון הפלסטינית בכתבה	0.67	1.04
סכום המסגרות הישראליות בכתבה	4.17	3.88
סכום המסגרות הפלסטיניות בכתבה	3.01	2.88
מדד סיקור הסכסוך	1.16	3.63

עבור כלל המסגרות הישראליות והפלסטיניות, ערך גבוה יותר מצביע על מספר רב יותר של מסרים התואם את המסגרת המוצגת. עבור מדד סיקור הסכסוך, ציון חיובי מצביע על תמיכת הכתבות בצד הישראלי (ככל שהציון גבוה יותר כך עולה התמיכה), ציון שלילי מצביע על תמיכה בצד הפלסטיני, ואפס מצביע על תמיכה שווה בשני הצדדים. הסבר על אופן חישוב המדד מופיע בחלק השיטה במאמר.

מדד סיקור הסכסוך¹⁰, אשר נבנה במטרה לקבל תמונה רחבה יותר של אופן סיקור הסכסוך בעיתונות הזרה, מצביע על כך שהסיקור בכללותו נוטה להציג יותר מסרים ישראליים מאשר פלסטיניים ($m = 1.16; S.D = 3.63$). 53.5 אחוז מהכתבות במדגם הן פרו-ישראליות (בהן מספר המסרים הישראליים עולה על מספר המסרים הפלסטיניים), 30.6 אחוז מהכתבות הן פרו-פלסטיניות, ו-15.9 אחוז מהכתבות הן מאוזנות (בהן מספר המסרים הישראליים והפלסטיניים הוא שווה). מהממצאים עולה כי ישראל מצליחה יותר מהפלסטינים בהעברת המסר שלה בכל הנוגע להתמודדות מול טרור.

נוסף על כך נמצא קשר בינוני-חזק בין סכום הקודים התואמים את המסגרות הישראליות לבין סכום הקודים התואמים את המסגרות הפלסטיניות בכתבה ($r = 0.456; p < 0.001$). מכך אפשר ללמוד שכאשר העיתונות מרבה להציג את הטיעונים של צד אחד בסכסוך היא מציגה גם יותר מסרים של הצד השני. הדבר תואם את התפיסה כי מסגור של סכסוך בתקשורת הבין-לאומית אינה משחק סכום אפס. הצלחה של שחקן פוליטי אחד בהעברת מסריו אינה מצביעה בהכרח על כישלון של יריבו בסכסוך, וכישלון של שחקן אינו מצביע על הצלחה של השני (Sheafer et al., 2014).

כדי לבחון את הנסיבות המובילות להצלחה בהעברת המסרים, נבחנו משתנים מספר: האירועים בסכסוך והמיקוד בכתבה (טרור/פעולה צבאית), זהות המפגע, והתמודדות מדינת היעד עם טרור. באשר לאירועים בסכסוך, מהממצאים המוצגים בלוח 2 (להלן) עולה כי בפיגועי התאבדות מדד הסכסוך מציג יותר מסרים ישראלים ופחות מסרים פלסטיניים בהשוואה לאירועים שאינם פיגועי התאבדות. בהתאמה, באירועים שבהם ישראל נוקטת פעולות צבאיות מופיעים יותר מסרים פלסטיניים ופחות מסרים ישראלים מאשר באירועים שבהם לא נקטה ישראל פעולה צבאית. האמפטיה לצד שנפגע מטרור במקרה של פיגועי התאבדות מוסיפה נדבך חדש לספרות המחקרית. אירועי טרור דרמטיים בכלל, ופיגועי התאבדות בפרט, זוכים לא רק להתייחסות תקשורתית רבה יותר בהשוואה לאירועי טרור אחרים (ירחי וצפתי, 2009; Weimann & Winn, 1994), אלא מעוררים גם יותר הזדהות עם הצד הנפגע.

לוח 2: ממצאי הנסיבות שמסבירות הצלחה של שחקן פוליטי בהעברת המסרים

ממוצע	N	ממוצע	סטיית תקן	ערך T/F
פיגוע התאבדות	1578	3.09	3.61	-25.76***
לא פיגוע התאבדות	1151	2.44-	2.94	
פעולה צבאית מצד ישראל	1081	0.85	4.06	-3.47***
ללא פעולה צבאית מצד ישראל	1649	1.36	3.31	
מחבל מתאבד (גבר)	2106	1.35	3.61	5.11***
מחבלת מתאבדת (אישה)	624	0.51	3.63	
מדינת היעד מתמודדת עם טרור	1748	1.49	3.46	-6.217***
מדינת היעד אינה מתמודדת עם טרור	981	0.57	3.85	
ארה"ב	1623	1.54	3.38	34.92***
בריטניה	971	0.40	3.91	
הודו	136	2.07	3.58	

*** $P < 0.001$, מבחני בדיקת ההשערות הם מבחן T למדגמים בלתי תלויים עבור המשתנים אשר משווים בין שתי קטגוריות (בלוח הנוכחי כל המשתנים מלבד האחרון המשווה בין שלוש מדינות), וניתוח שונות מסוג Anova עבור משתנה המדינות (לבחינת מקור המובהקות נערך ניתוח פוסט הוק מסוג Scheffe).

מעניין לראות גם את הקשר בין המיקוד בכתבה לבין אופן מסגורה. 30.9 אחוז מהכתבות התמקדו בפעולה ישראלית נגד הפלסטינים, 26.4 אחוז מהכתבות התמקדו בפעולת טרור, 13.7 אחוז מהן התמקדו בשתי הפעולות בצורה שווה, ו-28.7 אחוז לא התמקדו כלל בפעילות של אף אחד מהצדדים בסכסוך. נמצא שכאשר הכתבה התמקדה בפעולת הטרור ($r = 0.451; p < 0.001$) הופיעו יותר מסרים שתאמו את המסגרות הישראליות ופחות שתאמו את המסגרות הפלסטיניות. כאשר הכתבה התמקדה בפעולה צבאית ישראלית ($r = -0.375; p < 0.001$) המסרים תאמו יותר למסגרות הפלסטיניות ופחות לישראליות.

עוד נמצאו הבדלים באופן סיקור הסכסוך לאחר אירועים שבהם המפגע המתאבד היה גבר לבין אלה שבהם המתאבדת הייתה אישה. נמצא (כפי שמוצג בלוח 2) כי לאחר פיגוע התאבדות בידי מחבלת מתאבדת הופיעו יותר מסרים פלסטיניים ופחות ישראלים בעיתונות הזרה, בהשוואה לאירועים שבהם המחבל המתאבד היה גבר. ממצא זה מתאים להשערה, המבוססת על ממצאי מחקרים קודמים, כי הסיקור של נשים טרוריסטיות בכלל ושל מחבלות מתאבדות בפרט בתקשורת במדינות המערב נוטה לספק מידע נרחב על המפגעת (כולל מראה חיצוני, סטטוס משפחתי וכיוצא באלה), ומרבה לעסוק במניעה לביצוע פעולת הטרור (Berkowitz, 2005; Caldararo, 2006; Gardner, 2007; Issacharoff, 2004; Nacos, 2005; Patkin, 2004). אם כן, המחבלות המתאבדות מפנות את הזרקור אל החברה שממנה הן מגיעות, ומסייעות בהעברת המסר של הצד הפלסטיני בסכסוך.

כמו כן נמצא (כפי שמוצג בלוח 2) כי במדינה המתמודדת עם טרור מוצגים יותר מסרים התואמים את המסגרות הישראליות ופחות את המסגרות הפלסטיניות. ממצא זה תואם את התפיסה שכדי להבין את התפקיד שהתקשורת בוחרת למלא, יש לבחון תחילה את ההקשר הפוליטי שבו היא פועלת (Wolfsfeld, 1997). בקונטקסט פוליטי שבו מבינים את המשמעות של התמודדות עם טרור תהיה בתקשורת אמפטיה רבה יותר לצד הנפגע מטרור.

לוח 3: מודל רגרסיה לניבוי מדד סיקור הסכסוך

משתנה	B	SE B	β
פיגוע התאבדות (=1)	3.509	0.123	0.477***
פעולה צבאית (=1)	-1.011	0.126	-0.136***
מחבלת מתאבדת (=1)	-0.714	0.145	-0.082***
התמודדות המדינה מול טרור (=1)	1.138	0.126	0.150***

$R^2 = 0.251$, $N=2729$, $P<0.001$ ***, החותך = -0.481

לאחר בחינת ההבדלים המוצגים בלוח 2, נערך גם ניתוח רגרסיה (ראו לוח 3), הבוחן את השפעתו של כל אחד מהמשתנים על אופן סיקור הסכסוך בשליטה על יתר המנבאים. הממצאים מצביעים על מגמות זהות: פיגוע התאבדות פלסטיני והתמודדות עם טרור תורמים לפרסום יותר מסרים ישראלים בעיתונות הזרה. לעומת זאת, פעולה צבאית של ישראל ושימוש במחבלות מתאבדות (נשים) תורמים לפרסום יותר מסרים פלסטיניים.

באשר להבדלים בין המדינות שנבדקו במחקר המוצגים בלוח 2, נמצאו הבדלים מובהקים במדד המסגרות בסכסוך הישראלי-פלסטיני (המשכלל את סכום המסרים הישראליים ופחות את המסרים הפלסטיניים בכל כתבה) בעיתונות. על פי מבחן פוסט-הוק מסוג Scheffe, קיימים הבדלים במדד הסכסוך בין העיתונות הבריטית לבין העיתונות האמריקנית וההודית (לא נמצאו הבדלים בין העיתונות האמריקנית לבין העיתונות ההודית). המסגור בעיתונות בארצות הברית ובהודו פרו-ישראלי יותר מאשר בבריטניה. העיתונות ההודית לא מרבה לעסוק בסכסוך הישראלי-פלסטיני. בכל התקופה שנדגמה נמצאו רק 136 כתבות שעסקו בסכסוך בעיתונות ההודית. זהו מספר נמוך בצורה משמעותית בהשוואה למספר הכתבות שהתפרסמו בעיתונות האמריקנית והבריטית (1,623, ו-971 בהתאמה). אם כן, הסיקור בהודו הוא אמנם פרו-ישראלי באופיו, אך הבולטות של הסכסוך בעיתונות ההודית נמוכה מאוד. הממצאים על סיקור הסכסוך בתקשורת האמריקנית והבריטית תואמים את הספרות הקיימת העוסקת במידת הקרבה בין המדינות ואת ממצאיהם של מחקרים קודמים בתחום (Sheafer & Gabay, 2009).

סיכום ומסקנות

בתקופת האינתיפאדה השנייה הצליחה ישראל להעביר את מסריה בעיתונות הזרה בכל הנוגע לטרור וההתמודדות עמו יותר מארגוני הטרור הפלסטיניים. דיווחים על פיגועי התאבדות והתנסות המדינה בה פועלת התקשורת בטרור מקדמים, בין היתר, את העברת המסרים הישראליים. גם המסר של ארגוני הטרור הפלסטיני הוצג בעיתונות הזרה, וזכה לחשיפה רבה יותר בנסיבות שבהן נעשתה פעילות צבאית של ישראל, וכאשר פיגועי התאבדות בוצעו בידי מתאבדת אישה.

מחקרים שעוסקים במסגרות בוחנים בדרך כלל טקסטים תקשורתיים. מחקרים מעטים עוסקים בתהליך בניית המסגרות (Borah, 2011). המחקר הנוכחי בחן בצורה מקיפה, בעזרת הניתוח האיכותני של המסרים, את בניית המסגרות, ובכך עשוי לסייע לחוקרים להבין טוב יותר את התהליך הזה. מעבר לתרומה התאורטית, המחקר יכול לסייע במתן מענה על שאלות על היכולת של ממשלים להתמודד עם ארגוני טרור במאבק על התקשורת הבין-לאומית. באופן דומה יכולים ממצאי המחקר לסייע לאנשי מקצוע העוסקים בדוברות ובהסברה ברמה הלאומית והבין-לאומית להבין את הסיבות לאופן המסגור השונה של אירועים ושל קונפליקטים בתקשורת הזרה, להכין עצמם טוב יותר להתמודדות עם התקשורת העולמית ובכך לשפר את תדמיתם.

הסכסוכים במאה העשרים ואחת מאופיינים בלוחמה חדשה. מדינות מתמודדות עם שחקנים לא מדינתיים בעלי אופי צבאי, בעיקר ארגוני טרור. בעידן המידע שבו אנו חיים, למסרים המתפרסמים בתקשורת הזרה על סכסוכים יש חשיבות רבה בבניית התדמית של השחקנים שלוקחים חלק בסכסוך, ובעיצוב המדיניות של מדינות זרות כלפי המעורבים בו. לכן לדיפלומטיה הציבורית בעידן של טרור יש חשיבות מכרעת. הבנת הנסיבות המובילות להצלחה בהעברת המסרים בתקשורת הזרה עשויה לסייע בניהול דיפלומטיה ציבורית מוצלחת.

הערות

¹ ניי (Nye, 2004) הגדיר עוצמה רכה כיכולת של שחקן פוליטי להשפיע על אחרים באמצעות העדפה משותפת של מסגור סדר היום, שכנוע ומשיכה חיובית במטרה להשיג את התוצאות הרצויות. עוצמה רכה של מדינה היא יכולה להשפיע על עיצוב העדפותיה של מדינה אחרת בדרכים לא כוחניות.

² לפירוט נוסף בנוגע להשפעת מחבלות מתאבדות על אופן סיקור הסכסוך, ראו Yarchi 2014.

³ המחקר התמקד במסרים שמנסים ארגוני הטרור הפלסטיניים, כפי שהם מוגדרים בישראל ובמדינות מערביות נוספות, להעביר במסגרת המאבק בין הצדדים.

- ⁴ מועד סיום האינתיפאדה השנייה שנוי במחלוקת, אך כיוון שגם בשנת 2006 התרחשו מספר פיגועי התאבדות, במסגרת מחקר זה נבחרה התקופה שבין 2001 לבין 2006.
- ⁵ המדגם אמנם בחן את הסיקור לאחר אירועי טרור, אך כלל מקרים רבים של פעולה צבאית ישראלית בקרב הפלסטינים.
- ⁶ הסטודנטים שעסקו בקידוד הכתבות באו מרקע מגוון: חלקם ישראלים וחלקם אמריקנים, רובם יהודים אך היו בהם גם נוצרים. מבחינת השקפתם הפוליטית חלקם שייכים לצד הימני של המפה הפוליטית הישראלית וחלקם לשמאלי (אחד מתגורר באחת מהערים הפלסטיניות).
- ⁷ ראיונות עם דוברי הארגוני הפלסטינים לא נערכו בשל בעיית נגישות וחוסר יכולת לקיימם.
- ⁸ המסר הישראלי נלקח מן המסרים הרשמיים של ישראל באתרים של משרדי ראש הממשלה והחוץ (באתר משרד החוץ מופיעות גם הודעות של משרד הביטחון, המשרד לביטחון פנים ודובר צה"ל), בתקופת אינתיפאדת אל-אקצה (ב-15 חודשים בתקופת האינתיפאדה השנייה). הטקסטים באנגלית מצוטטים מתוך אתרי האינטרנט שהוזכרו.
- ⁹ הניתוח שלהלן עוסק במסרים של ארגוני הטרור הפלסטינים כפי שנצפו באתרי האינטרנט של הארגונים השונים בחודשים פברואר-אפריל 2008, וכולל חיפוש נרחב בארכיוני האתרים אחר מידע מתקופת האינתיפאדה השנייה. הטקסטים באנגלית מצוטטים מתוך אתרי האינטרנט של הארגונים השונים. במסגרת הניתוח נבחנו גם מסרים של הרשות הפלסטינית מתקופת האינתיפאדה השנייה אשר לא מופיעים בניתוח, ולא נמצא הבדל משמעותי בינם לבין המסרים של ארגוני הטרור המוצגים בניתוח.
- ¹⁰ ציון חיובי במדד פירושו כתבה פרו-ישראלית, וציון שלילי פירושו כתבה פרו-פלסטינית.

רשימת המקורות

ראיונות

- אייזן, מירי, לשעבר יועצת התקשורת של ראש הממשלה לעיתונות זרה, יולי 2007.
- גיסין, רענן, לשעבר יועץ ראש הממשלה לתקשורת זרה, יולי 2007.
- ותיקאי, ירדן, מנהל מטה ההסברה הלאומי, יולי 2007.
- ירון, רות, לשעבר דוברת צה"ל, יולי 2007.
- פלד, יונתן, לשעבר דובר שגרירות ישראל בווינגטון ודובר משרד החוץ, יוני 2009.
- רגב, מארק, לשעבר דובר משרד החוץ, יולי 2007.

פרסומים

- ברקו, ע' (2010). **אישה פצצה**. תל אביב: ידיעות ספרים.
- גנור, ב' (1993). הגדרת טרור. **מערכות**, 333, 25-27.
- גנור, ב' (1999). טרוריסט: הקשיים המושגיים בהגדרתו. **נתיב: כתב עת למחשבה מדינית, חברה ותרבות**, 68, 20-29.
- וימן, ג' (2006). טרור וירטואלי: כיצד טרוריסטים מודרניים משתמשים באינטרנט. בתוך: ליבס, ת' ופרוש, פ' (עורכים), **כשהאויב נכנס אלי הביתה** (עמ' 72-109). תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- ירחי, מ' וצפתי, י' (2009). הסיקור התקשורתי של אירועי טרור בעיתונות הישראלית הכתובה: מרכז מול פריפריה. **מגמות**, מו(1-2), 38-61.
- סלע-שויביץ, ר' (2010). ייצוג מחבלות מתאבדות בעיתונות הישראלית. **מגמות**, מז(1), 61-80.

- Ackerman, S. (2001). 'Al-Aqsa intifada and the US media'. *Journal of Palestine Studies*, 30(2), 61-74
- Archetti, C. (June, 2010). Terrorism, communication, and the War of Ideas: Al-Qaida's Strategic narrative as a brand. Paper presented at the ICA, Singapore.
- Ayalon, A., Popovich, E. & Yarchi, M. (2014). From warfare to imagefare: How states should manage asymmetric conflicts with extensive media coverage. *Terrorism and Political Violence*. Retrieved on 28.1.2015 from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546553.2014.897622#.VMiyQGiUeAU>
- Baltodano, B., Bishop, J., Hmielowski, J., Kang-Graham, J., Morozov, A., White, B. & Ross, S. D. (2007). Discourses of blame and responsibility: US/Canadian media representations of Palestinian-Israeli relations. *Conflict & Communication Online*, 6 (1). Retrieved on 28.1.2015 from http://cco.regener-online.de/2007_1/pdf/bishop.pdf
- Baum, M.A. & Potter, P.B.K. (2008). The relationship between mass media, public opinion, and foreign policy: Toward a theoretical synthesis. *Annual Review of Political Science*, 11, 39–65.
- Berkowitz, D. (2005). Suicide bombers as women warriors: Making news through mythical archetypes. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 82(3), 607-622.
- Betz, D. (2008). The virtual dimension of contemporary insurgency and counterinsurgency. *Small Wars & Insurgencies*, 19(4), 510-540.
- Borah, P. (2011). Conceptual issues in framing theory. *Journal of Communication*, 61(2), 246-263.
- Caldararo, N. (2006). Suicide bombers, terror, history, and religion. *Anthropology Quarterly*, 79(1), 123-131.
- Daugherty, D. & Warden, M. (1979). Prestige press editorial treatment of the mideast during eleven crisis years. *Journalism Quarterly*, 56(4), 776-782.
- De Palma, A., Perali, F., Picard, N., Ricciuti, R. & Scorbureanu, A. (2013). Social crisis prevention: A political alert index for the Israel-Palestine conflict. *Peace Economics, Peace Science, & Public Policy*, 19(2), 103-122.
- Douglas, S. (2007). Waging the Inchoate War: Defining, fighting, and second-guessing the "Long War". *Journal of Strategic Studies*, 30(3), 391-420.
- Entman, R.M. (1993). Framing: Towards clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.

- Entman, R.M. (2003). *Projections of power: Framing news, public opinion, and US foreign policy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Entman, R.M. (2008). Theorizing mediated public diplomacy: The U.S. case. *Press/Politics*, 13, 87–102.
- Epstein, E.J. (1973). *News from nowhere*. New York: Random House.
- Fahmy, S. & Eakin, B. (2014). High drama on the high seas peace versus war journalism framing of an Israeli/Palestinian-related incident. *International Communication Gazette*, 76(1), 86-105.
- Friel, H. & Falk, R.A. (2007). *Israel-Palestine on record*. London: Verso Books.
- Galtung, J. & Ruge, M.H. (1965). The structure of foreign news. *Journal of Peace Research*, 2, 64-90.
- Gamson, W.A. (1992). *Talking politics*. New York: Cambridge University Press.
- Ganor, B. (2012). "The hybrid terrorist organization and incitement", In Baker, A. (Ed.). *The changing forms of incitement to terror and violence: The need for a new international response* (13-19). Jerusalem: Jerusalem Center for Public Affairs.
- Gans, H.J. (1979). *Deciding what's news*. New York: Random House.
- Gardner, E. (2007). Is there method to the madness ? Worldwide press coverage of female terrorists and journalistic attempts to rationalize their involvement. *Journalism Studies*, 8(6), 909-929.
- Gilboa, E. (1993). American media, public opinion, and the intifada. In Cohen, A.A. & Wolfsfeld, G. (Eds.), *Framing the intifada* (93-115). New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Gilboa, E. (2000). Mass communication and diplomacy: A theoretical framework. *Communication Theory*, 10(3), 275-309.
- Gilboa, E. (2006). Public diplomacy: The missing component in Israel's foreign policy. *Israel Affairs*, 12(4), 715–747.
- Gitlin, T. (1980). *The whole world is watching*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Goodwin C. & Duranti, A. (1992). Rethinking context: An introduction. In idem (Eds.), *Rethinking context* (pp. 1-42). New York: Cambridge University Press.
- Gross, T. (2002). Jeningrad: What the British media said. *The McAdam Report*, 17, 1-4.

- Harcup, T. & O'Neill, D. (2001). What is news? Galtung and Ruge revisited. *Journalism Studies*, 2(2), 261-280.
- Hoewe, J., Bowe, B.J., & Zeldes, G. (2012). A Lack of Balance: An Examination of Local Detroit, Michigan, Newspaper Coverage of the 2006 War in Lebanon and the 2008–2009 War in Gaza. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 32(4), 483-491.
- Hoffman, B. (2006). *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Issacharoff, A. (2006). The Palestinian and Israeli media on female suicide terrorists. In Schweitzer, Y. (Ed.), *Female suicide bombers: Dying for equality?* The Jaffee Centre for Strategic Studies. Retrieved on 15.10.2013 from <http://www.tau.ac.il/jcss/memoranda/memo84.pdf>
- Kunczik, M. (1997). *Images of nations and international public relations*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Liebes, T. (1992). Our war/their war: Comparing the intifadeh and the gulf war on US and Israeli television. *Critical Studies in Media Communication*, 9(1), 44-55.
- Liebes, T. (1997). *Reporting the Arab-Israeli conflict: How hegemony works*. London: Routledge.
- Liebes, T. & First, A. (2003). Generating terrorism frames: Framing the Palestinian-Israeli conflict. In Norris, P., Kern, M. & Just, M. (Eds.), *Framing terrorism* (59-74). New York: Routledge.
- Malone, G. (1985). Managing public diplomacy. *Washington Quarterly*, 8, 199-213.
- Manheim, J.B. (1994). *Strategic public diplomacy and American foreign policy: The evolution of influence*. New York: Oxford University Press.
- Manheim, J.B. & Albritton, R.B. (1984). Changing national images: International public relations and media agenda setting. *American Political Science Review*, 78(3), 641-657.
- Nacos, B.L. (2005). The portrayal of female terrorists in the media: Similar framing patterns in the news coverage of women in politics and in terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 28(5), 435-451.
- Noakes, J.A. & Wilkins, K.G. (2002). Shifting frames of the Palestinian movement in US news. *Media, Culture & Society*, 24(5), 649-671.
- Norris, P., Kern, M., & Just, M. (2003). Framing terrorism. In Norris, P., Kern, M. & Just, M. (Eds.), *Framing terrorism* (3-25). New York: Routledge.
- Nye, J.S, Jr. (2003). U.S. power and strategy after Iraq. *Foreign Affairs*, 82(4), 60-73.

- Nye, J.S., Jr. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. NY: Public Affairs.
- Nye, J.S., Jr. (2004). The decline of America's soft power. *Foreign Affairs*, 83(3), 16-20.
- Nye, J.S., Jr. & Owens, W.A. (1996). America's information edge. *Foreign Affairs*, 75(2), 20-36.
- Orgad, S. (2009). Watching how others watch us: The Israeli media's treatment of International coverage of the Gaza war. *Communication Review*, 12(3), 250-26.
- Pearce, D. (1995). *Wary partners: Diplomats and the media*. Washington, DC: Congressional Quarterly Press.
- Patkin, T.T. (2004). Explosive baggage: Female Palestinian suicide bombers and the rhetoric of emotion. *Women and Language*, 27(2), 79-88.
- Peterson, P.G. (2002). Public diplomacy and the war on terrorism. *Foreign Affairs*, 81(5), 74-94.
- Philo, G. & Berry, M. (2004). *Bad news from Israel*. London: Pluto Press.
- Potter, E. (2002). Canada and the new public diplomacy. *International Journal*, 58(1), 43-64.
- Ross, C. (2002). Public diplomacy comes to age. *The Washington Quarterly*, 25(2), 75-83.
- Ross, S.D. (2003). Framing of the Palestinian-Israeli conflict in thirteen months of the *New York Times* editorials surrounding the attack of September 11, 2001. *Conflict & Communication Online*, 2(2). Retrieved on 25.3.2005 from http://deposit.ddb.de/ep/netpub/04/91/97/974979104/_data_dync/2003_2/pdf_2003_2/ross_engl.pdf
- Rourke, J.T. (2001). *International politics on the world stage*. 8th edition. Guilford, CT: The Dushkin Publishing Group, Inc.
- Ryan, C. (1991). *Prime time activism*. Boston, MA: South End Press.
- Schmid, A. & Jongman, A.J. (1988). *Political terrorism*. Amsterdam: North – Holland Publishing.
- Sheafer, T. & Gabay, I. (2009). Mediated public diplomacy: A strategic contest over international agenda building and frame building. *Political Communication*, 26(4), 447–467.
- Sheafer, T. & Shenhav, S.R. (2010). Mediated public diplomacy in a new era of warfare. *The Communication Review*, 12, 272-283.

- Sheafer, T., Shenhav, S.R., Takens, J. & van Atteveldt, W. (2014). Relative political and value proximity in mediated public diplomacy: The effect of state-level homophily on international frame building. *Political Communication*, 31(1), 149-167.
- Shenhav, S. R., Sheafer, T. & Gabay, I. (2010). Incoherent narrator: Israeli public diplomacy during the disengagement and the elections in the Palestinian Authority. *Israel Studies*, 15(3), 143-162.
- Snow, N. & Taylor, P.M. (2009). *Routledge handbook of public diplomacy*. New York: Routledge.
- Van Evera, S. (2006). Assessing US strategy in the war on terror. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 607(1), 10-26.
- Van Ham, P. (2001). The rise of the brand state. *Foreign Affairs*, 80(5), 2-6.
- Van Ham, P. (2003). War, lies and videotape: Public diplomacy and the USA's war on terrorism. *Security Dialogue*, 34, 427-444.
- Wang, J. (2006). Managing national reputation and international relations in the global era: Public diplomacy revisited. *Public Relations Review*, 32, 91-96.
- Wang, J. & Chang, T.K. (2004). Strategic public diplomacy and local press: How a high-profile "head-of-state" visit was covered in America's heartland. *Public Relations Review*, 30, 11-24.
- Weimann, G. (1985). Terrorists or freedom fighters? Labeling terrorism in the Israeli press. *Political Communication and Persuasion*, 2(4), 433-445.
- Weimann, G. (2006). *Terror on the internet: The new arena, the new challenges*. Washington DC: USIP.
- Weimann, G. & Winn, C. (1994). *The theater of terror*. New York: Longman.
- Weinberg, L., Pedahzur, A., & Hirsch-Hoefler, S. (2004). The challenges of conceptualizing terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 16(4), 777-794.
- Wolfsfeld, G. (1993). Introduction. In Cohen, A.A. & Wolfsfeld, G. (eds.). *Framing the Intifada: People and media (VIII-XXVIII)*. Ablex Pub.
- Wolfsfeld, G. (1997). *Media and political conflict: News from the middle east*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Wolfsfeld, G. (2003). The news media and the second intifada: Some basic lessons. *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics & Culture*, 10(2), 5-12.

-
- Wolfsfeld, G. (2011). *Making sense of media and politics: Five principles in political communication*. New York: Routledge.
- Yarchi, M. (2014). "The effect of female suicide attacks on foreign media framing of conflicts: The case of the Palestinian–Israeli conflict". *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(8), 674-688.
- Zelizer, B., Park, D. & Gudelunas, D. (2002). "How bias shapes the news challenging The New York Times' status as a newspaper of record on the Middle East." *Journalism*, 3(2), 283-307.